

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра філософських та політичних наук

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРИЯ І КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	20 Аграрні науки та продовольство
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Перший (бакалаврський)
ФАКУЛЬТЕТ	Біолого-технологічний

Робоча програма з навчальної дисципліни «Історія і культура України» для здобувачів вищої освіти біолого-технологічного факультету за спеціальністю 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва, бакалаврський рівень вищої освіти / Укладач Л.Л. Ордіна. Біла Церква: БНАУ, 2022. 24 с.

Розробник: Л.Л. Ордіна, к.п.н., доцент

Гарант освітньої програми, д-р с.-г. н., доцент

Р. В. Ставецька

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри філософських та політичних наук. (Протокол № 1 від 25.08.2022 р.)

Завідувач кафедри філософських та політичних наук
доцент

Л. Л. Мельник

Схвалено методичною радою біолого-технологічного факультету (Протокол № 1 від 29 серпня 2022 р.)

Голова методичної ради, професор

С. В. Мерзлов

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
3.ЗАГАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	5
3.1. Загальні та фахові компетентності, які забезпечує дисципліна.....	5
3.2. Програмні результати навчання, які забезпечує дисципліна.....	5
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА УКРАЇНИ».....	6
5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ.....	7
6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
6.1. Лекції.....	8
6.2. Практичні заняття.....	11
6.3. Самостійна робота.....	14
6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань.....	18
7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	19
8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	20
9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	20
10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	20
11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ.....	22
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	23

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Згідно з навчальним планом на 2022–2023 навчальний рік, на вивчення дисципліни «Історія і культура України» для денної форми навчання виділено 90 академічних годин (3 кредитів ECTS), у т.ч. аудиторних – 42 години (лекції – 28, практичні заняття – 14), самостійна робота студентів – 48 годин.

Опис навчальної дисципліни за показниками та формами навчання наведено в таблиці:

Найменування показників	Шифр та найменування галузі знань, спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 3	Галузь знань: 20 Аграрні науки та продовольство	<i>Обов'язкова</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2	Спеціальність: 204 Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва	1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – есе		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість академічних годин – 90		1-й	1-й
		<i>Лекції</i>	
		28 год.	6
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	<i>Практичні</i>	
		14 год.	4
		<i>Самостійна робота</i>	
		48 год.	80
	Підсумковий контроль: <i>іспит</i>		

Мета вивчення дисципліни «Історія і культура України» - формувати у здобувачів вищої освіти систему знань про загальнолюдські цінності й національні пріоритети, закономірності культурного процесу, українську історію та культуру, як специфічний та унікальний феномен людства; розглядати історію та культуру в розвитку, єдності та суперечності різноманітних процесів і тенденцій, розкрити сутність і особливості української історії та культури як складової європейського культурного простору, визначити внесок національних досягнень у світову загальнолюдську скарбницю; розширити уявлення здобувачів вищої освіти про основні світоглядні системи українського фольклору, про класифікацію жанрів української народної творчості.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Обов'язкова навчальна дисципліна «Історія і культура України» базується на знаннях циклу гуманітарних дисциплін програми загальноосвітньої школи.

3. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

3.1. КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 204 ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Згідно вимог освітньо-професійної програми «Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва» здобувачі повинні набути здатності отримувати наступні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя

ЗК 6. Здатність працювати в команді та мати навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

3.2. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмний результат навчання відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»	Результат навчання, який забезпечує дисципліна «Історія і культура України»
ПРН 4. Організувати спільну діяльність робочого колективу.	РН 4. 1. Уміти працювати в команді, мати навички міжособистісної взаємодії, формувати патріотичні цінності на історико-культурологічних засадах.

	<p>РН 4.2. Уміти проявляти лідерські якості та відповідальність у роботі, дотримуватися етичних принципів у сфері виробництва та технології</p> <p>РН 4. 3. Уміти демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, особливості української історії та культури як складової європейського культурного простору, індивідуальні відмінності людей.</p>
<p>ПРН 7. Здійснювати пошук, оброблення та узагальнення інформації із застосуванням сучасних інформаційних технологій.</p>	<p>РН 7.1. Уміти проводити пошук історичної та культурологічної інформації з використанням відповідних джерел для аналізу культурних явищ.</p> <p>РН 7.2. Уміти демонструвати повагу до історичного минулого та міжкультурності.</p>
<p>ПРН 21. Знати основні історичні етапи розвитку предметної області.</p>	<p>РН 21. 1. Уміти зберігати історичні та культурні надбання українського народу, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства.</p> <p>РН 21.2. Уміти примножувати культурні досягнення і цінності суспільства, знати основні історичні етапи розвитку у сфері виробництва та технології</p>

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

Змістовий модуль 1. Принципи академічної доброчесності. Теоретичні аспекти навчальної дисципліни «Історія і культура України».

Українські землі в давнину.

Тема 1.1. Історія та культура України як наука.

Тема 1.2. Київська Русь. Литовсько-польська доба в українській історії (XIV - XVI ст.)

Тема 1.3. Рання історія українського козацтва. Національно-визвольна війна українського народу (1648–1657 рр.).

Тема 1.4. Україна в складі Російської та Австрійської імперій (XVIII-XIX ст.)

Тема 1.5. Україна на початку XX ст. Українська національна демократична революція 1917- 1920 рр.

Тема 1.6. Розвиток України в умовах утвердження тоталітарного режиму (1920-1939 рр.). Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)

Тема 1.7. Соціально-економічні та політичні процеси в Україні (друга половина ХХ– ХХІ ст.).

Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід до аналізу української культури

Тема 2.1. Поняття, сутність і функції культури. Культура і суспільство.

Тема 2.2. Стародавня культура східних слов'ян.

Тема 2.3. Культура Київської Русі.

Тема 2.4. Культура Галицько-Волинського князівства та польсько-литовської доби.

Тема 2.5. Розвиток та самобутні риси культури козацької доби.

Тема 2.6. Національна культура Х\ІІІ ст. Основні напрями української культурної творчості ХІХ ст.

Тема 2.7. Українська культурна парадигма ХХ -ХХІ ст.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	всього	у тому числі					всього	у тому числі				
		л	п	лб	інд	СРС		л	п	лб	інд	СРС
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти навчальної дисципліни «Історія і культура України». Українські землі в давнину												
Тема 1.1	6	2	2		1	1	6	1			3	2
Тема 1.2	6	2			2	2	7		1		3	3
Тема 1.3	6	2	2		1	1	7		1		3	3
Тема 1.4	6	2			2	2	7	1			3	3
Тема 1.5	8	2	2		2	2	7	1			3	3
Тема 1.6	6	2			2	2	6				3	3
Тема 1.7	7	2	1		2	2	6	1			2	3
Разом за модуль 1	45	14	7		12	12	46	4	2		20	20
Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід до аналізу української культури												
Тема 2.1	6	2	2		1	1	6		1		3	2
Тема 2.2	6	2			2	2	7	1			3	3
Тема 2.3	6	2	2		1	1	6				3	3
Тема 2.4	6	2			2	2	7	1			3	3
Тема 2.5	8	2	2		2	2	6				3	3
Тема 2.6	6	2			2	2	7		1		3	3
Тема 2.7	7	2	1		2	2	5				2	3
Разом за модуль 2	45	14	7		12	12	44	2	2		20	20
Всього годин	90	28	14		24	24	90	6	4		40	40

Примітка: л – лекції, п – практичні заняття, лб–лабораторно-практичні заняття; інд – індивідуальні завдання, СРС – самостійна робота студентів.

6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Лекції

Тема і зміст лекції	К-ть годин
<p><i>Змістовий модуль 1. Принципи академічної доброчесності. Теоретичні аспекти навчальної дисципліни «Історія і культура України».</i></p> <p>Українські землі в давнину.</p>	
<p>Тема 1.1. Історія та культура України як наука.</p> <p>Предмет, завдання, методи та джерела вивчення історії та культури України. Киммерійці, скіфи, сармати. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Етногенез слов'ян. Передумови утворення східнослов'янської держави та теорії її походження.</p>	2
<p>Тема 1.2. Київська Русь. Литовсько-польська доба в українській історії (XIV - XVI ст.)</p> <p>Передумови виникнення державності у східних слов'ян. Норманська та антинорманська теорії походження державності Київської Русі. Політичний устрій та соціальна організація Київської Русі. Соціально-економічний розвиток Київської Русі. Основні напрями зовнішньої політики Київської Русі. Прийняття християнства: причини, методи та наслідки. Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (II половина XVI ст. – I половина XVII ст.).</p>	2
<p>Тема 1.3. Рання історія українського козацтва. Національно-визвольна війна українського народу (1648–1657 рр.).</p> <p>Зародження українського козацтва, його суспільно-політична та військова організація. Селянсько-козацькі повстання в Україні кінця XVI ст. – I третини XVII ст. Основні цілі та характер війни українського народу 1648–1657 рр. Соціально-політичні наслідки українського народу 1648–1657 рр. Формування української козацької держави.</p>	2
<p>Тема 1.4. Україна в складі Російської та Австрійської імперій (XVIII-XIX ст.)</p> <p>Політика гетьмана І. Мазепи. Північна війна та її вплив на Україну. Руйнування державних структур Гетьманщини та інтеграція українських земель до складу Російської імперії в XVIII ст. Три поділи Речі Посполитої та їх наслідки для українських земель. Політика гетьмана К. Розумовського. Причини ліквідації Запорізької Січі. Тотальне руйнування державних структур Гетьманщини та інтеграція українських земель до складу Російської імперії.</p>	2

<p>Тема 1.5. Україна на початку ХХ ст. Українська національна демократична революція 1917- 1920 рр.</p> <p>Причини, основні завдання та особливості Лютневої (1917 р.) революції в Росії. Причини громадянської війни в Україні, головні політичні сили та їхні військові можливості. Боротьба за владу в Україні у 1918 р. Діяльність П. Скоропадського. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики Директорії. Проголошення ЗУНР та її злука з УНР. Підсумки та наслідки громадянської війни в Україні.</p>	2
<p>Тема 1.6. Розвиток України в умовах утвердження тоталітарного режиму (1920-1939 рр.). Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)</p> <p>Договори між СРСР та фашистською Німеччиною 1939 р. та возз'єднання західноукраїнських земель з УРСР. Напад Німеччини на СРСР та загарбання України. Окупаційний режим та Рух Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни. Визволення України від фашистських окупантів. Наслідки для України другої світової війни.</p>	2
<p>Тема 1.7. Соціально-економічні та політичні процеси в Україні (друга половина ХХ –ХХІ ст.).</p> <p>Форми та значення повстанського руху проти сталінського режиму в Західній Україні впродовж 40-х – початку 50-х рр. Українське шістдесятництво та дисидентство. Політичне, економічне, соціальне та культурне життя українців у другій половині ХХ ст. Особливості періоду незалежності в Україні: відновлення, формування та утвердження незалежної Української держави. Політичні, економічні та соціальні проблеми внутрішнього розвитку Української держави ХХІ ст.</p>	2
<p>Разом за змістовий модуль 1</p>	14
<p><i>Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід до аналізу української культури</i></p>	
<p>Тема 2.1. Поняття, сутність і функції культури. Культура і суспільство.</p> <p>Вивчення сутності та функціонування такого феномена, як культура. Сутність і національні особливості української культури. Закономірності культурно-історичного процесу. Предмет культурології, вивчення історії і сутності культури, закономірностей її розвитку в різноманітних виявах. Поняття і сутність культури. Функції культури.</p>	2
<p>Тема 2.2. Стародавня культура східних слов'ян.</p> <p>Найдавніші археологічні культури на теренах України. Виникнення первісного мистецтва та його особливості. Трипільська культура та її роль в становленні української культури. Побут, звичаї, релігійні вірування. Основні етапи розвитку старослов'янської культури. Міфологія східнослов'янських племен.</p>	2

<p>Тема 2.3. Культура Київської Русі. Становлення і розвиток державності. Розвиток міст. Прийняття християнства. Церква та її роль у культурному житті Київської Русі. Монастирі. Виникнення слов'янської писемності. Освіта. Кирило та Мефодій. Найдавніші літописи. Культова та палацова архітектура. Фрески та мозаїка. Внесок Ярослава Мудрого в розвиток культури. Ткацтво, килимарство та вишивка.</p>	2
<p>Тема 2.4. Культура Галицько-Волинського князівства та польсько-литовської доби Вплив культури Київської Русі на життя Литовського князівства. Поширення освіти серед населення. Іван Федоров — український першодрукар (“Апостол”, Острозька Біблія та ін.). Церковно-літературні твори. Пересопницьке Євангеліє. Короткий Київський літопис. Розвиток науки, видання букварів, граматик.</p>	2
<p>Тема 2.5. Розвиток та самобутні риси культури козацької доби. Братства та братські школи. Образотворче мистецтво, архітектура, музика. Особливості пісенно-поетичної творчості козацької доби. Народні думи, історичні пісні. Кобзарство. Розвиток театру і драматургії. Реформування церкви та освіти, поширення гуманістичних ідей Ренесансу. Діяльність митрополита Петра Могили. Українське бароко, його національна специфіка. Народні думи та пісні про визвольну війну.</p>	2
<p>Тема 2.6. Національна культура Х/ІІІ ст. Основні напрями української культурної творчості ХІХ ст. Просвітительські ідеї в культурі України. Розвиток історичної науки та фольклорні дослідження. Поширення освіти, відкриття шкіл, народних училищ. Розвиток науки та філософської думки. Зв'язок народного та професійного мистецтва. Формування української класичної літератури. Творчість І. Котляревського, Т. Шевченка. Роль Харківського та Київського 13 університетів. Кирило-Мефодіївське товариство. Діяльність М. Костомарова та П. Куліша. Внесок М. Лисенка в розвиток української музики.</p>	2
<p>Тема 2.7. Українська культурна парадигма ХХ –ХХІ ст. Передумови розвитку культури і мистецтва. Створення Української Академії наук. М. Грушевський, його громадська і наукова діяльність. Література і театр у нових умовах мистецького життя. Створення мистецьких спілок: футуристів, неокласиків, символістів, конструктивістів, пролетарських письменників. Досягнення в театральному мистецтві та кіно. Національно-культурне відродження України в контексті європейського процесу ХХІ ст.</p>	2
<p>Разом за змістовий модуль 2</p>	14
<p>Всього</p>	28

6.2. Теми практичних занять

№ пп	Тема і зміст заняття	К-сть год
1	<p>Тема 1. Перебіг історичних процесів в Україні домодерного періоду.</p> <p>Мета: Ознайомитись з предметом, завданнями, методами та джерелами вивчення історії та культури України. Розглянути передумови виникнення державності у східних слов'ян. Визначити соціально-економічний розвиток та основні напрями зовнішньої політики Київської Русі.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поміркуйте, яким чином знання історії України допомагає розумінню самобутності української культури, й навпаки – як знання особливостей української культури допомагають розумінню нашої історії. 2. Поясніть, чому українцям впродовж усіх століть нашої історії доводилося виборювати право на розвиток національної культури? Чи змінився такий стан справ у сучасності? 3. Визначте основні історичні події, що відбувалися на теренах сучасної України у I тис. до н. е. – першій половині I тис. н. е. 4. Визначте, чому правління князів Володимира та Ярослава називають zenітом могутності Київської Русі. 5. Назвіть основні джерела вивчення культури стародавніх слов'ян. 6. Зробіть порівняльну характеристику становища українських земель у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. 	2
2	<p>Тема 2. Національні особливості української культури</p> <p>Мета: Розкрити сутність і національні особливості української культури, ознайомитись з законами розвитку і функціонуванням культури, визначити етапи стародавньої культури східних слов'ян.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягає багатовимірність культури? 2. Назвіть основні функції культури, розкрийте їх сутність. 3. У чому виявляється єдність та відмінність національного та загальнолюдського в культурі? 4. Висвітліть основні структурні елементи культури. 5. Охарактеризуйте етапи розвитку старослов'янської культури. 6. Які характерні риси міфології та релігійних вірувань східнослов'янських племен? 	2

	7. Назвіть характерні риси побуту східних слов'ян.	
3	<p>Тема 3. Україна другої половини XIV – середини XVII ст. Мета: Розгляд та вивчення феномену української історії та культури – козацтво, поява перших гетьманів. Розкрити сутність політики гетьманів та проаналізувати причини конфліктів козацтва. Охарактеризувати козацькі часи в історії України, що отримали назву доби Бароко.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясуйте, які можна назвати очевидні успіхи та прорахунки Б. Хмельницького в його дипломатичних відносинах із сусідніми державами? 2. Визначте перемоги та поразки козацтва в ході Національно-визвольної війни. 3. Розкрийте зміст драматичності гетьманування Петра Дорошенка. 4. Визначте головні ідеї конституції П. Орлика та дайте їм оцінку з огляду на час та умови їхньої появи. 5. Розкажіть про роль Києво-Могилянської академії в історії культурного поступу України козацької доби. 6. З'ясуйте, яким чином європейські ідеї епохи Просвітництва впливали на козацьку Україну. 	2
4	<p>Тема 4. Історія та культура України X\III ст. Мета: Розглянути особливості політичного та економічного становища окремих регіонів України наприкінці XVII – на початку XVIII ст., а саме: ліквідація козацького устрою на Правобережній Україні, повстання на Правобережжі 1702-1704 років. Визначити етапи розвитку науки і освіти та національного мистецтва у XVIII ст.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясуйте, яким чином європейські ідеї епохи Просвітництва впливали на Україну X\III ст. 2. Визначте передумови зародження українського національного руху з кінця XVIII ст. 3. Назвіть причини, зміст та наслідки для України трьох поділів Речі Посполитої. 4. Розкажіть про зміст та значення гайдамацьких рухів в Українському Правобережжі XVIII ст. 5. Розкрийте особливості стилю козацького бароко, в яких сферах культурного розвитку цей стиль відобразився найяскравіше? 6. Визначте особливості економічного розвитку України у X\III ст. 	2

5	<p>Тема 5. Українське національне Відродження XIX ст. Мета: Визначити сутність та основні етапи українського національного Відродження XIX ст. Дати характеристику діяльності Кирило-Мефодіївського братства. Розглянути особливості української літератури, театрального, музичного та образотворчого мистецтва. Визначте роль Михайла Драгоманова в історії становлення політичної думки в Україні.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте основні види театрального і музичного мистецтва XIX ст. 2. Дайте характеристику здобуткам української літератури XIX ст. 3. Назвіть чинники, що гальмували процес формування української нації у XIX ст.? 4. У чому полягала своєрідність основних архітектурних ансамблів XIX ст.? 5. Поясніть причини антиукраїнських указів Російської імперії. 6. Розкажіть про діяльність Кирило-Мефодіївського братства. 	2
6	<p>Тема 6. Історія і культура України XX ст. Мета: Розглянути національно-визвольні процеси українського народу в 1917-1921рр. Визначити причини Другої світової війни і роль України під час німецько-фашистської навали. Охарактеризувати основні проблеми національно-державного відродження суверенної України на початку 90-х років XX ст.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зробіть порівняльну характеристику державотворчої діяльності Центральної Ради та гетьмана П. Скоропадського. 2. Поясніть, чому в боротьбі за владу в Україні найсильнішими виявилися позиції в більшовиків. 3. Назвіть політичну мету проведення індустріалізації та колективізації в СРСР. 4. Назвіть причини нападу фашистської Німеччини на СРСР. 5. Поясніть, що привело до краху політики Перебудови та розвалу СРСР. 6. З'ясуйте, чому разом із розвалом СРСР припинив також існування так званий «блок соціалістичних країн». 	2
7	<p>Тема 7. Історія та культура України в умовах сучасності Мета: Розглянути соціально-політичну та культурно-мистецьку ситуації в Україні після проголошення Незалежності</p>	2

	<p>України. Визначити роль європейської інтеграції в історії сучасної України. Розглянути основні положення бізнес-культури. Дати характеристику розвитку сучасного українського кіномистецтва і театру, образотворчого та музичного мистецтва.</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поясніть, як відбувалось реформування системи середньої, спеціальної та вищої освіти в Україні. 2. Назвіть основні політичні, економічні та соціальні проблеми внутрішнього розвитку Української держави останнього десятиліття, розкрийте природу їхнього походження й шляхи вирішення. 3. Визначте етапи розвитку сучасної української літератури. Поширення комерційних жанрів. 4. Проаналізуйте й оцініть внесок діаспори в сучасну українську культуру. 5. Визначте, якою є роль культурної складової у процесі європейської інтеграції сучасної України. 6. Визначте основні риси нової соціально-культурної ситуації в Україні у сучасних умовах. 7. Визначте зміст протиріч між Україною та Російською Федерацією, що привели наші відносини до збройного протистояння. 	
РАЗОМ		14

6.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти навчальної дисципліни «Історія і культура України»		
1	<p>Тема 1.1. Давня історія України</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясуйте, в чому полягали особливості трипільської культури. Які риси трипільської культури знайшли своє продовження у культурі східних слов'ян та українців. 2. Назвіть головні досягнення кіммерійців, скіфів та сарматів. 3. Поясніть роль грецькою культури у процесі еволюції цивілізації на українських землях. 4. Розкажіть про особливості побуту та культури східних слов'ян, якими рисами вони відрізнялися від сусідніх народів? 	2

2	<p>Тема 1.2. Київська Русь IX – XI ст. Руські землі в період феодалної роздробленості. Галицько-Волинська держава</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясуйте, в чому полягала привабливість Норманської теорії для ідеологів Російської імперії, які сформулювали її та популяризували впродовж XVIII-XIX ст. 2. Розкажіть про головні етапи на шляху становлення й укріплення держави. 3. Поясніть завдячуючи яким факторам Київська Русь часів Ярослава досягла своєї найвищої могутності? 4. Розкажіть особливості господарювання й торгівлі на Русі. 	4
3	<p>Тема 1.3. Культура українського народу в часи Козаччини та Гетьманщини</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Назвіть головні причини, що обумовили особливості політики І. Виговського. 2. Визначте головні причини громадянського протистояння в українському суспільстві другої половини XVII ст. 3. Назвіть досягнення та прорахунки в політиці гетьмана П. Дорошенка. 4. Проаналізуйте зміст політики Московського царства щодо України впродовж другої половини XVII ст. 	2
4	<p>Тема 1.4. Українське державотворення періоду нової історії.</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте, яким хотіли бачити майбутнє України члени Кирило-Мефодіївського товариства. 2. Поясніть, чому події в Україні впродовж XIX ст. називають національно-культурним відродженням. 3. Розкажіть про подібне та відмінне в політиці Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій щодо України. 	4
5	<p>1.5. Україна періоду відродження національної державності початку XX ст.</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте, яким хотіли бачити майбутнє України члени Центральної Ради. 2. Поясніть, чому події в Україні 1917-1921 рр. привели до внутрішнього розбрату та протистояння. 3. Розкажіть про успіхи та прорахунки в політиці П. Скоропадського та Директорії. 4. Назвіть головні проблеми, розв'язання яких прагнули українські політичні діячі періоду 1917-1921 рр. 	4

6	<p>Тема 1.6. Радянська Україна у 20-х–30-х роках. Україна в роки Другої світової війни</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте, причини, що обумовили в політиці більшовиків перехід від “військового комунізму” до НЕПу. 2. Поясніть, чому наслідки політики “коренізації” жорстоко знищувалися у 30-х роках. 3. Розкажіть про причини голодомору в Україні. 4. Назвіть головні причини організації терору в Україні та СРСР у 30-х роках. 	4
7	<p>Тема 1.7. Відродження та утвердження Української державної незалежності</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст, якими рисами характеризувалося політичне, економічне, соціальне та культурне життя українців впродовж правління М. Хрущова та Л. Брежнєва. 2. З’ясуйте, яке відношення має українське шістдесятництво та дисидентство до появи самостійної Української держави? 3. Які основні риси європейської інтеграції в історії сучасної України. 	4
Разом за змістовий модуль 1		24
Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід до аналізу української культури		
8	<p>Тема 2.1. Методологічні засади розвитку культури</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст різниці між поняттями “етнос” та “нація”. За яких умов певний народ набуває ознак нації? 2. Поясніть, який зміст вкладається у словосполучення: національно-визвольний рух, національно-культурне відродження, національні інтереси та пріоритети тощо. 3. Назвіть найбільш яскраві, на Вашу думку, риси (особливості) українського національного характеру. 4. Визначте, впливи яких культур сусідніх народів найбільшою мірою вплинули на формування української національної культури. 	2
9	<p>Тема 2.2. Історичні джерела вивчення стародавньої культури східних слов’ян. Світоглядні та морально-етичні цінності культури русичів.</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Назвіть найхарактерніші ознаки побуту (матеріальної культури) та світогляду (духовної культури) східних слов’ян. 	4

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Розкрийте зміст найбільш істотних змін в культурі русичів після прийняття християнства. 3. Назвіть найбільш відомі (найцінніші) пам'ятки культури Київської Русі, що збереглися до наших днів. 	
10	<p>Тема 2.3. Соціально-політичне, економічне та культурне життя в Галичині та на Волині (XIII – XI/ ст).</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст негативного та позитивного впливу на українську культуру з боку Польщі у XVI – першій половині XVII ст. 2. Поясніть, чому релігійний чинник (безпечна та безперешкодна діяльність рідної церкви) відігравав найбільш вагомий роль в культурному розвитку народу в епоху середньовіччя? 3. Назвіть найважливіші пам'ятки різних галузей української культури (архітектура, живопис, скульптура, література, музика тощо), що репрезентують XIV–XVI ст. 4. Розкажіть про роль Острозької академії в поступі української культури. 	2
11	<p>Тема 2.4. Козацтво як явище історії та культури.</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте найважливіші, найбільш характерні риси стилю бароко в українській культурі XVII – XVIII ст. 2. Розкажіть про роль Києво-Могилянської академії в поступі української культури. 3. Назвіть найважливіші пам'ятки різних галузей української культури (живопис, скульптура, література, музика тощо), що репрезентують XVII – XVIII ст. 4. Розкрийте зміст (визначте акценти) філософії Григорія Сковороди. 	4
12	<p>Тема 2.5. Українська суспільна думка X/VIII ст.</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте визначення поняття: національно-культурне відродження. 2. Розкрийте значення (виняткову роль) творчості Тараса Шевченка у поступі української національної культури та духовності. 3. Назвіть найважливіші пам'ятки різних галузей української культури XIX ст. 	4
13	<p>Тема 2.6. Українська культура у роки незалежності</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте сутність процесів, що відбувалися в сфері української культури у 20-х рр., а також впродовж 30-х – першої половини 50-х років XX ст. Окремо дайте інтерпретацію поняття “соцреалізм”. 	4

	<p>2. Розкажіть про умови поступу української культури в Західній Україні, зокрема на землях, що перебували в підпорядкуванні Польщі та Чехословаччини.</p> <p>3. Розкажіть про досягнення в різних галузях української культури впродовж 60-х – 80-х років ХХ ст. Назвіть найбільш відомих українських митців та їхні досягнення у літературі, музиці, образотворчому мистецтві, кінематографі тощо.</p> <p>4. Розкрийте роль діячів культури та освіти в процесі здобуття та утвердження незалежності України. Подумайте, які із мистецтв найбільшою мірою впливають на формування світогляду людини та визначають рівень її громадянської свідомості та активності.</p>	
14	<p>Тема 2.7. Історія виникнення харчової промисловості в Україні</p> <p><i>Питання для самоконтролю:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія виникнення тваринництва в Україні. 2. Роль і значення м'ясо-молочної продукції в структурі АПК України. 3. Назвіть особливості розвитку харчової промисловості у роки радянської влади. 4. Розкажіть про основні напрямки стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій у харчову промисловість. 	4
Разом за змістовий модуль 2		24
Всього годин		48

Примітка: У розрахунку годин на виконання самостійної роботи передбачено час на виконання індивідуальних завдань

6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

1. Структура та функції культури. Культура та цивілізація.
2. Форми культури. Субкультура та контркультура.
3. Поняття і суть національної культури. Проблема самотності культур.
4. Історичні умови та основні фактори культурного поступу українців.
5. Трипільська культура. Північне Причорномор'я в I тисячолітті до н.е. – на початку н.е.: грецькі колонії, кіммерійці, скіфи, сармати.
6. Візантійські впливи в культурі України-Русі.
7. Причини роздроблення давньоруської держави.
8. Література та освіта Київської Русі.
9. Мистецтво і побут Київської Русі.
10. Правнича система русичів до і після прийняття християнства.

11. Галицько-Волинська держава періоду розквіту. Наступники князя Данила Романовича.
12. Історичні умови розвитку української культури впродовж XIV – середини XVI ст.
13. Берестейська церковна унія та її впливи на розвиток української культури.
14. Зміст та значення діяльності українських церковних братств наприкінці XVI – початку XVII ст.
15. Полемічна література в Україні наприкінці XVI – початку XVII ст.
16. Стан освіти в Україні XVI – першої половини XVII ст.
17. Розвиток театрального мистецтва, музики та співу в Україні XVI-XVII ст.
18. Козацька державність – основа української культури другої половини XVII – XVIII ст.
19. Характеристика художнього стилю бароко та причини його панування в українській культурі XVII – XVIII ст.
20. Києво-Могилянська академія – культурно-освітній центр Східної Європи.
21. Початок українського національно-духовного відродження, його зміст та діячі.
22. Роль Тараса Шевченка в формуванні сучасної української національної культури.
23. Українське образотворче мистецтво у XIX ст. Реалізм та народність.
24. Особливості розвитку української культури XIX ст. в умовах політики Австрійської імперії.
25. Культурні процеси в Україні 20-х рр. XX ст. “Українізація”.
26. Літературні, музичні, кінематографічні, образотворчі новації в Україні 20-х рр. XX ст.
27. Особливості розвитку української культури на Західній Україні в умовах політики 20-30 рр. XX ст.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час лекційного курсу застосовуються слайдові презентації у програмі Microsoft Office PowerPoint, роздатковий матеріал, дискусійне обговорення проблемних питань.

У разі дистанційного і змішаного навчання використовуються навчальна платформа Moodle Білоцерківського НАУ, онлайн-платформи ZOOM, Microsoft Team, GoogleMeet, електронна пошта, мобільні додатки Viber, Telegram

Практичні заняття проводяться у формі семінарів-практикумів з виконанням індивідуальних завдань, застосовуються такі методи, як мозковий штурм, евристична бесіда, структуроване есе, рольова гра.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль з предмету «Історія і культура України» включає тематичне оцінювання та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи студентів здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з предмету, самостійні, практичні та контрольні роботи.

Поточний контроль за виконанням ІНДЗ здійснюється відповідно до графіку виконання завдань.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою, оцінювання за якою переводяться у бали.

Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляються студентам у журнал оцінок академічної групи та електронний журнал після кожного контрольного заходу.

Модульний контроль проводиться у формі тестування.

Підсумковий контроль навчальної діяльності студентів здійснюється у формі іспиту за результатами тестування і передбачає обов'язкову присутність студентів. Результати іспиту оприлюднюються в журналі академічної групи під час екзаменаційної сесії.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінка за лекційне заняття виставляється за активність студентів в дискусіях, обговореннях теми лекції.

Оцінку на практичному занятті здобувач вищої освіти отримує за виконані зроблені доповіді, презентації, есе, активність під час дискусій.

Під час модульного контролю засобами оцінювання результатів навчання з дисципліни є тести.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою «2», «3», «4», «5».

Критерії оцінювання результатів навчання за чотирирівневою шкалою

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано завдання. Водночас здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння аналізувати і оцінювати явища, факти і процеси, застосовувати наукові методи для аналізу конкретних ситуацій, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів, докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.

«Добре»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано 75 % завдань. Водночас здобувач вищої освіти виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів та докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Задовільно»	Отримують за роботу, в якій правильно виконано 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
«Незадовільно»	Отримують за роботу, в якій виконано менш як 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що студент не оволодів програмним матеріалом.

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих студентом оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою формулою:

$$БПК = \frac{САЗ \times \max ПК}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих студентом оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність студента на занятті у формулі приймається як «0».

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C	Задовільно	
64-74	D		
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1-34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням	

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти за підсумкового контролю «іспит»

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	ІНДЗ	Підсумковий контроль	Загальний бал
Максимально можлива кількість балів	10	20	10	20	10	30	100

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Наочні засоби:

1. Слайдові презентації у програмі Microsoft Office PowerPoint.
2. Інформаційні стенди у навчальній аудиторії.
5. Інформаційні ресурси професійного спрямування.

Технічні засоби:Мультимедійний проектор Sony, комп'ютер AMD Sempron, акустична система Phonic Radiomicrofon Voto-HDW-606. Програмне забезпечення:MS Windows, MS Office, Firefox. Системи дистанційного навчання: Moodle (teach.btsau.net.ua), Zoom.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Історія України: навчальний підручник; за ред. В. Качкана. Київ: Медицина, 2018. 360 с.
2. Ісакова Н. П. Історія України (в схемах і таблицях): навч. посіб. Київ: Аграрна освіта, 2005. 204 с.
3. Історія української культури: навч. посіб. для студентів усіх напрямів підготовки денної та заочної форм навчання; за ред. І. Г. Передерій. Полтава: Полт НТУ, 2015. 274 с.
4. Шейко В. М. Історія української культури: навч. посіб. Київ.: Кондор, 2010. 360 с.
5. Зотов В. М. Українська та зарубіжна культура. Словник культурологічних термінів: навч. посіб. Київ.: ЦУЛ, 2009. 264 с.
6. Історія української культури: курс лекцій; заг. ред. д-ра іст. наук С.О. Костилевої. Київ.: НТУУ «КПІ», 2010. 317 с.
7. Греченко В. А. Історія світової та української культури з тестовими завданнями : довідник для школярів та студентів. Київ: Літера ЛТД, 2009. 416 с.

Додаткова література

1. Акимович Є. О. Українська культура в історичному вимірі (IX-XVII ст.). Одеса: Маяк, 2009. 496 с.
2. Виткалов В. Українська культура в добу глобалізації. Лекції. Київ: Вища школа, 2010. 463 с.
3. Бондар А. Історія Першої Білоцерківської гімназії в особах. Біла Церква: Вид.: Пшонківський О. В., 2012. 128 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури: навчальний посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. 130 с
5. Ордіна Л. Л., Ярмола О. В. Формування ціннісних орієнтацій студентів у культурно творчому середовищі закладу вищої освіти. «Science Rise: Pedagogical Education» № 4(24). 2018. С. 9–16
6. Ордіна Л. Л. Історико-стильовий підхід як дійовий чинник пізнання українського мистецтва в закладах вищої освіти з використанням хмарної платформи Zoom. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (БНАУ, 25-26 березня 2021 р.). Біла Церква, 2021.
7. Ордіна Л. Л. Реалізація творчих здібностей здобувачів вищої освіти у процесі організації самостійної роботи. Impatodell'innovazione sullascienza: aspetti fondamentali e applicati: Raccoltadiarticoli scientifici «ΛΟΓΟΣ» congiattidella Conferenza scientifica

- epriticainter nazionale (Т. 2), 26 giugno 2020, Verona, Italia: Piattaforma scientifica europea.
8. Ордіна Л. Л. Вплив українського мистецтва на розвиток естетичної культури студентів у закладах вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 3, Ч. 2. С. 46–50.
DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.7>
  9. Ордіна Л.Л. Історико-педагогічний аналіз формування культурного середовища закладу вищої освіти. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»)*. 2022. № 5(5) 2022. С. 366–376.
[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5\(5\)-366-376](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5(5)-366-376)
  10. Ордіна Л. Л. Естетична спрямованість освіти і виховання в Києво-Могилянській академії XVII ст. *Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту. Інноваційні психолого-педагогічні, лінгвістичні та правові засади аграрної науки в умовах міжкультурної аграрної комунікації*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 21 жовтня 2021 р. м. Білоцерківський НАУ. Біла Церква. С. 12–13.
  11. Ордіна Л. Л. Діяльність УПА у Другій світовій війні: бій під Гурбами (21-25 квітня 1944 р.). Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів: матеріали мміжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (БНАУ, 14 квітня 2022 р.). Біла Церква, 2022. С. 9–10.

Адреси сайтів в INTERNET

http://ebk.net.ua/Book/cultural_science/zakovich_kulturologiya/zmist.htm
<http://uchebnikfree.com/page/istkulturi/ist/ist-7--idz-ax237.html>
<http://nkckhust.dyndns.org/elibrary/library/books/40436/maket.pdf>
<http://textbooks.net.ua/content/category/44/66/50/>